

Эхэ найхан нутагаа эд хамта мандуулаа!

БУРЯДАД ҮНЭН

1996
ИЮЛИН
25
Зунай һүүл хүрэн
хонин һарын 10
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№139 (19479)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

1921 оной
декабриин 21-һээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

хуудалдаха газар олохо хэрэгтэ туһалыг гэжэ гуйна.

М. Семёновой һанамжаар, промышленна предприятинуудай коллективүүд ээ үзэл бодолоо хубилганагүй, тэдэ ажал дээрэн ушарһантойбо, бэрхшээлүүдые шийдхэхэ, илангаяа мүнгэ зөөрин талаар хоорондоо тоосохо хэрэгтэ дээрэнэ туһа хүлээн зандаа.

Тэрэшэлэн Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ республикын промышленна томо предприятинуудта жэшээлхэдэ, "Нарин сэмбын мануфактура" акционернэ бүлгэмдэ, АВРЗ-дэ, "Электромашинна" болон авиационно заводуудта тохёолдоһон экономика байдалье шэнжэлээ. Федеральна суглаанай хоёр палатада зүбшэн хэлсэгдэхэ Россин шэнэ Правительствын ороной

Буряад Республикын Правительствада

ТУҢАЛАМЖА ҮЗҮҮЛЭГДЭНЭ

Энэ жэлдэ республика дотор хуушаржа, халаха туйдаа хүрэн хургуулинууде заһабарилха, хэлыбэн шэнэлхэ программа республикын Правительствын захиралтаар баталагдаа.

Тус программые бээдүүлхын тула республикын Президентын нөөсэ жасаһаа аймагуудай нотагай захиргаанай зургаануудта 1,2 миллиард түхэриг һомолодоо. 1,6 миллиардаа дээшэ түхэриг республикын Хүдөө ажахын ба эдөө хоолой министрствын лимидһээ таһалагдажа үгтэхэ.

Бэшүүрэй хуушанай ёһо заншал баримталагшадай дурадхалаар республикын Президентын нөөсэ жасаһаа 12 миллион түхэриг таһалагдажа үгтэхэ. Энэ мүнгэ зөөри Бэшүүр хууринда арад зоной хүсэ шадлаар баригдажа байһан сүмьн барилгада гаргашалагдаха юм.

ТҮРҮҮШЫН ЗАСЕДАНИ

Хуудалдаа наймаанай-экономическа ба эрдэм-техникын харилсаанай талаар Россин Федерациин болон Монголой Правительстванууд хоорондын комиссин шийдхэбэрээр энэ хабар Улаан-Баатар хотодо эхлэхэдэһэн нотагай би хилэ шадарай харилсаанай талаар тусхай комиссин түрүүшын заседани Улаан-Үдэ хотодо болобо.

1996-97 онуудта Россин болон Монголой хоорондох регионуд хоорондын ба хилэ шадарай харилсаанай хамтын программые зүбшэн хэлсэжэ, баталан абаха байна. Росси-Монголой хуудалдаа наймаанай харилсаанай уласхоорондын эблэлэй ажал ябуулгада хабаатай асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэхэ.

Россин министрстванууд болон албан зургаануудай түлөөлэгшэд, мүн Монголой хилэдэг Россин Федерациин субъектнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд ерэхээр хүлээгдэнэ.

Хуудалдаа наймаанай энэ харюусалгатай уулзалгада бэлдэхын тула Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В.К. Агалов түрүүтэй хүдэлмэрилгын комисси байгуулагдаа.

АРАДАЙ ПОЭДЭЙ ОЙН БАЯР

Буряадай арадай поэт Дондок Улзытуевай түрэнһөөр 60 наһанайн ойн баяр энэ жэлдэ гүйсэхэ юм.

Республикынгаа ажабайдалда дурасхаалта һара үдэрые тэмдэглэхын тула бэшүүрэхид эхэ бэлдэхэл хэжэ байна. Гэбшнэ энэ талаар мүнгэ зөөри дутагдана. Энэнтэй дашгарамдуулан, Буряад Республикын Правительствын захиралтаар нөөсэ жасаһаа 17 миллион түхэриг таһалагдан үгтэбэ. Энэ мүнгэ зөөри тусхай зорилготойгоор гаргашалагдаха ёһотой. Тусхайбал, энэнтэй зарим хубин хубин поэдэй түрэнэн эхэ нотаг - Шэбэртэ тосхоной соёлой байшангы мүнөөнтэй хүгжэмэй түхээрэлгэ хэрэгсэлнүүдээр хангалгада гаргашалагдаха байна.

Буряад Республикын Президентын ба
Правительствын хэлбэлэй албан.

ЭКОНОМИКЫЕ НАЙЖАРУУЛЖА АРГА БЭДЭРХЭ

Улаан-Үдэ хотодо эрэнэн юм. Һүүдэ Федерациин Гүрэнэй депутатуудай һунгалтын нэгэдэхи оролошо Агаловтай уулзаба. Эдэ ажабайдалда боложо байһан хубилтануудыг хуудалдаа нутагуудай хүн зон ухаан бодолоороо ойлгоно, — гэжэ тэрэ мэдээсэ. — Илангаяа энэнь республикын зах ажалын районнуудай нэгэн болохо Захааминай аймагта элээр харагдана. Эндэхи ажалшад мүнгэгүйдэлгэдэ гомдоногүй, хүдөө ажахын продукция үйлдбэрилгыг бүри эршээтэйгээр, шууд зоригтойгоор ябуулна. Үйлдбэрилхэн продукциянай

Н.Рыжков хөөрөө. Һаяхан Захааминай ба Зэдын аймагуудад ябажа эрэнэн тухайгаа Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М. Семёнов ээлжээдэ һанамжануудаа хубаалдаба.

Манай ажабайдалда боложо байһан хубилтануудыг хуудалдаа нутагуудай хүн зон ухаан бодолоороо ойлгоно, — гэжэ тэрэ мэдээсэ. — Илангаяа энэнь республикын зах ажалын районнуудай нэгэн болохо Захааминай аймагта элээр харагдана. Эндэхи ажалшад мүнгэгүйдэлгэдэ гомдоногүй, хүдөө ажахын продукция үйлдбэрилгыг бүри эршээтэйгээр, шууд зоригтойгоор ябуулна. Үйлдбэрилхэн продукциянай

экономикыг саашадань хүгжөөхэ гол бодомжые олонитгэдэ хүргэхэ ёһотой гэжэ тэрэ һанамжална. Ороной шэнэ Правительство түргэн бүрилдүүлхэ хэрэгтэй гэлэн тэрэнэй һанамжые Н.Рыжков зүбшөөбэ.

Ороной болон тэрэнэй регионудай экономикадо ушарһан байдал найжаруулхын тула гүрэнэй засагай зургаанууд хүдэлмэрээ зүбөөр тааралдуулан зохилдуулжа ябуулха ёһотой. Гадна гүрэнэй политика бээдүүлхэ хэрэгтэ шэнэ түхэл аргануудыг бэдэрхэ хэрэгтэй гэжэ М.Семёнов, Н.Рыжков тобшолбод.

В. БАДМАЕВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н.Рыжков уулзалгын үедэ.

М.ШАНТАКОВОЙ фото.

Сагай уларил

ААЯМА ХАЛУУНАЙ ХАНА

Зунай эгээл халуун уларилтай июль һарада өөрөөшье аяма халуун үдэрнүүд үзэгдэжэ, хүн ходо, тала дайдаар бэлшэжэ ябаһан үхэр малда үзэгдэн байдал тохёолдуулаа. Үнгэрөөд байһан үе республикын хэдхэн аймагуудта бага зэргээр бороо ороһон тэмдэг үзүүлээ. Харин тигэжэ Буряад республикын баруун хойто зүгһөө аадар уростой үзлэн гэлтэ ержэ, зарим нотагуудта аадар бороо нуулгаар адхарһандад оробо. Жэшээнь, Улаан-Үдэ шадарай тосхон нууринуудта ороһон бороо ажавада, шэлэй заводдо, мүн бусад дүтын адууудта 30 минутын туршда аадар 42 миллиметр уруу бороо ороһон байна. Июлин 15-да ороһон аадар бороотой һүүлээр харгы һандарһан, түмэр һангай эбдэрһэн байха юм.

Республикын ямар аймагуудта энэ аадар бороо ороо юм гэхэдэ, Прибайкалийн, Баргажанай-Адагай, Баргажанай, Хурамхаанай, Баунтын, Яруунын аймагуудта хэдэн үдэрэй туршда оробо. Июлин 23-най үдэр Захааминай аймагта 46 миллиметр шахуу залинта аадар бороо ороһон байха юм.

Аяма халуун үдэрнүүдэй болоходо, үдэртөө 28-34 градус болодог байгаа. Саашадаа халуун үдэрнүүдэй эхин бага зэргэ бууража, үдэртөө 23-28, хойто аймагуудта 15-20 градуста хүрэхэ, тэнгэри дуугарха, аадарлаха, секундын 20 метр хүсэтэйгээр һахилхаар хүлээгдэнэ.

Н. СИЗОВА.

Улаан-Үдэнь гидрометобсерваторийн хүдэлмэрилэгшэ.

ЭРХИМЭЭР ХАМГААЛБА

Һаяхань Монгол гүрэнэй нийслэл Улаан-Баатар хотодо педагогикын эрдэмэй докторой нэрэ зэргэ хамгаалха талаар уласхоорондын ээлжээтэ зүблөөн үнгэрэгдэбэ. Эрдэм һуралсалдай Россин Академиин гэшүүн-корреспондент, педагогикын эрдэмэй доктор Э.Р. Раднаев тус зүблөөнтэй түрүүлэгшээр һунгагдһан байгаа.

Энэ зүблөөн дээрэ Үндэһэтэнэй эрдэм һуралсалдай институтдай Буряадай филиалай директор, Россин болон Буряад Республикын габыата багша Д.Д. Ошоров "Эхин классуудай һуралсалдай програмнуудыг болон һуралсалдай методическа комплекснуудыг зохиолго" гэхэн темээр диссертаци хамгаалаа. Педагогикын эрдэмэй доктор, профессор Г.Ц. Молонов, профессорнууд С.М. Бабушкин, Д. Отгонсүрэн диссертаци хамгаалагшын тусхай оппонентүүд байгаа. Зүбшэн хэлсэгдэхэ хабааһан профессорнууд Шагдар, Самнилдэцэб, Галсан, Э. Р. Раднаев болон бусад Д. Д. Ошоровой хүдэлмэридэ үндэр

сэгнэлтэ үгөө.

БГУ-гай буряад хэлэ бэшгэй факультэдэй доцент, эрдэмэй кандидат В. Б. Махатов "Буряад литература заалгын методико" гэхэн темээр педагогикын эрдэмэй докторой нэрэ зэргэ абахын түлөө диссертация урагшатайгаар хамгаалаа. Тусхай оппонентүүдээр томилогдоһон эрдэмэй докторнууд Даваасүрэн, Отгонсүрэн, Ш-Н. Р. Цыденжапов гэгшэд үгэ хэлэхэдэ, В. Б. Махатовай хүдэлмэри үндэр хэмжээндэ бэшгэдэнхэй гэжэ тобшолоо.

Д. Д. Ошоровой, В. Б. Махатовай бэлдэһэн диссертацинуудта монгол-буряад эрдэмэй совет эрхим сэгнэлтэнүүдыг үгөөд, педагогикын эрдэмэй докторой нэрэ зэргэ олгожо, саашань ВАК-та (Дээдэ аттестациин комиссида) баталхыень дамжуулаа.

Эдэ хоёр эрдэмтэдэ саашадань үшөө эхэ амжалтануудыг хүсөөд, бултанай зүгһөө амаршалга хүрһе.

Галина ЗНАЕВА.

ШАГНАЛ

Буряад Республикын Дотоогын хэрэгүүдэй министрствын Гүрэнэй автоинспекцидэ үни удаан саг соо ашаг үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 4-нэй Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба гэбэл:

Лемзьяков Дмитрий Васильевиче — милициин подполковник, Буряад Республикын Дотоогын хэрэгүүдэй министрствын Гүрэнэй автоинспекциин бүридхэлдэ абалгын таһагай начальник

Толмачев Станислав Павловиче — милициин подполковник, Буряад Республикын Дотоогын хэрэгүүдэй министрствын Гүрэнэй автоинспекциин түргэн аргаар мургэн бэдэрэлгын отделениин начальни

Эрдэм нуралсамай зургаануудта үни удаан саг соо амжалтатайгаар ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 8-най Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар Буряад Республикын Арадай Хуралай Комитедэй ахамар мэргэжэлтэ Ганжурова Вильяна Борисовнае шагнаба.

Ургажа байгаа эдир залуу үетэниие хүмүүжүүлгэдэ габьяатай байһанайнь түлөө ба байгуулагданаар 70 жэлэйн ойн баяраар Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 4-нэй Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар Захаамнай аймагай Үлэгшэнэй дунда нургуулиие шагнаба.

Спортдо айнаабтар ехэ амжалта туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 8-най Зарлигаар Буряад Республикын залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физкультура болон спортын талаар гүрэнэй комитедэй инструктори, Будаев Борис Дугановиче Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба.

Республикын гүрэнэй болон ништын зургаануудта үни удаан саг соо ашаг үрэтэйгөөр ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 9-нэй Зарлигаар Буряад Республикын Ажалай болон хүн зониие ажалаар хангалгын министрэй орлогшо Чукреев Петр Александровиче Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба.

Буряадай элшэхүснэй системэдэ үни удаан саг соо амжалтатайгаар ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 9-нэй Зарлигаар "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй генеральна директор Борисов Геннадий Очировиче Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба.

Республикын физкультура болон спортын халбарца үни удаан саг соо оролдосотойгоор ажаллаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 8-най Зарлигаар Залуушуулай хэрэгүүдэй, аяншалгын, физическэ культура болон спортын талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын нэгдэхэ орлогшо Иванов Валерий Николаевиче Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба.

Үхибүүдые библиотекын талаар хангалгын хүгдэмридэ амжалта туйлаһанайнь түлөө Буряад Республикын Президент 1996 оной июлин 3-най Зарлигаар Буряад Республикын Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаба гэбэл:

Ламатханова Веста Владимировнае — эдиршүүлэй республиканска библиотекын таһагые даагша

Шнякина Вера Степановнае — Б.Абидувай нэрэмжтэ үхибүүдэй республиканска библиотекын таһагые даагша.

Хада уулануудаараа, хангай тайгаараа, уһа голнуудаараа суурхана Хойто-Байгал хэтэ холын сагнаа хойшо холо ойгуур суурхадар, хүн зоной анхарал татадаг байһан ааб даа. Хойто-Байгалай ангуушадай эвенкнүүдэй олзборилһон хэрмэ, булганай, холонго,

эхиндэ манай Хойто-Байгалай эвенкнүүдэ муу бэшээр ажалуудар байгаа. Булта хэхэ ажалтай, эдихэ, ууха эдөө хоолтой хуугаа ха юм. Эвенкнүүд гол түлэб агнуури хэхэ, оро үсхэбэрилжэ хоолойгоо тэжээдэг зон гэшнэ ааб даа.

Холоднаа хууринда мүнөө дээрэ 110 үбгэд, хүгшэд ажалууна. Эдэнэртэ түлэб залһынь миинтээр асаржа үгэдэг болонхойбди,— гэжэ Алексей Ганюгин хөөрлэнэ.

А. А. Ганюгин эдэбхитэй, үүсхэлшэ, нотагайнгаа хүн зондо илангаяа үбгэд, хүгшэдтэ

һарада нотагай аны Александр Жигун эшэ оронгүй зайгуулгажа баабгайтай уулзажа, хүнрэн болон алданын тухэлэй нарин амагай баабгайн арһа шулгалхай байгдана ха юм. Алексей Жигунай талаан боло нохойнуудын баабгайдаа сүм тэрэниие намнаһан Иимэ аюулта ушарнуу олоор тохёолдоно.

Холоднаа хууринда эвенкнүүдэ бэрхшээлэй айжа, гэртээ хууха арга агнажа, загана олзборилхо хоолойгоо тэжээхэ эрмэлзэнэ. Эвенкнүүдэ хомхой хобдог зон бэшэ үни холо сагнаа хойшо мэдээжэ болонхой ааб даа.

Байгааалиин баялгатайгаар хандадаг. Х олон ан хюдахагүй, загана барихагүй гэхэн эрилтэ табиад, ой гарадаг, уһа гол эрье ошодог заншалтай.

Алексей Ганюгин 19 онуудай үбэлэй агнуур хаһада 8 булга, 100 хэри холонго, 40 олозборилһон байна. ангуушад 15-20 олозборилоод тэрэнэ түшаангүй нюусаар тээшнэ худалдадаг юм.

Түрэлбайгаалидаа гамта хандаха хэрэгтэй. амитадаймнай тоо үсөө байна. Б.А.М-ай барилдажа сагта баруун обала хизаарнуудаа эр барилганада дура зоргоороо гаража, ан амитадые олзборилхо, байгаалида ехэ хохидол үзүүлэе. Байгаалие иимэ харшаар хандажа ба аал,— гэжэ Холоднаа хуурин ажаллан, ангуушан Ю. Черноев мэдүүлнэ.

Энэ хүмнай 12 наһагай ойдо агнуури хэхэ эхилдүршэлтэй болоһон ааб даа. Хэдэжэн жэлэй саанахэ нотагтаа оро үсхэбэрилхэ нэглэлтэйгээр хэмэ ябуулгануудые бэлүүлнэ. "Сулуки" гэхэн гэрбүлгэнэй эмхидхэе бэлэй. Дун хүбүүдтэйгээ хамта эсэгээрэйнгээ хууһан голой эрьедэ хоёр байр хоёр гэр баряад Краснояр хизаарһаа 25 оро асарһан Улаань Сахаһаа (Яхад Шэтын областиин К нотагһаа 60 оро худал абаһан байна.

—Оро үсхэбэрилхэ нотагайнгаа зониие үм хамтаар хангалгын яһалал оролдожо байна. Б. Республикын Президент Потановта, Россин Федереи Премьер Черномырдиндэ хэдэн орожо гараһан, тэдэний мүнгэн тэдхэмжэ, дэм абаһан хүм. Мүнөө орьмо 110 толгёй болоод байна. С дүрбэн жэл соо тэдэнийн 500-да хүргэхэ хангал Нотагайнми хүн зон аргаар намайе дэм Орымнай тоо ойрын жэл олошорхол байха. Энэ март һарада Хойто арадуудай хабарай хай үнгэргэгдэхэдэ, гурба оро хүллэһэн шаргануудаар урилдаа наа нааһада оро хуу эвенкнүүд уйлан, дуула болэй,— гэжэ Юрий Черноев баяртайгаар хэлнэ.

Ойрын жэлүүдтэ Байгалай эвенкнүүд үн сагнаа хойшо эрхилжэ ажал хэрэгээ хэхэ, хүргүүдэй гүйдэлһө дайдаа дорьбоожо бай гэжэ найдахаар. У эрмэлзэхэн ханал бол эвенкнүүд яһада бии хүсэл эрмэлзэлые на захиргаанууд, Республикын хүтэлбэр али бүхы аргаар дэмж гээд ханагдана.

К. ЖАМАН Буряад Республикын габьяата хүдэлмэри

ОРЫН ТОО ОЛОШОРЖОЛ БАЙГ

үнэгэнэй арһанууд Зүүн, Баруун Европын, Америкын оронуудай, бүхэдэлхэйн худалдаа наймаанай яармагуудта табигдажа, үндэр сэгнэлтэдэ хүртэдэг бэлэй. Мүнөөшье хүртэжэ байһаар.

Хойто-Байгалай газар, дайда, уһа, голнууд хаанта засагай үедэ бүхыдөө эвенкнүүдэй мэдэлэй юм бэлэй. Эндэ Киндигирэй, Шимагирай, Чильчигирэй уг гарбалтанай эвенкнүүд ажаһуудаг, ан амита агнажа, загана олзборилхо, хоолойгоо тэжээдэг хэн. Жэшээнэ, Киндигирэй уг гарбалтан Зүлхэ (Ленэ) мүнэнэй эрьеһээ Бодайбо хүрэтэр хада ууланууд соогуур ан амитадые агнажа, оро үсхэбэрилдэг байһан юм. Энэ уг гарбалтай түлөөлэгшэ, бэрхэ ангуушан Пётр Тулбуконов ганса гэр бүлөөрөө 15 мянган оро үсхэбэрилдэг бэлэй.

—Пётр Тулбуконов ой оронуудай гүйдэхэдэ. Хойто-Байгалаймнай газар дайда доһолоод абана,— гэжэ эвенкнүүд омогорхон хэлсэдэг байгаа. Бэшэшье эвенкнүүд гэр бүлөөрөө 30-50 оро үсхэбэрилдэг, ороёо унажа, агнуурида гарадаг, үдэртөө олон арбаад километртэ гүйдэхэдэ, баян олзотой бусадар байһан юм.

Шимагирай уг гарбалтан гол түлэб Дээдэ Ангар, Кичер, Тыя, Гоуджекит болон бусад гол мүнэнүүдэй эрье шадар хуудаг бэлэй. Эдэнэр ехэнхидэ загана олзборилдог, үхэр мал адуудар, агнуури хэдэг хэн. Харин Чильчигирэй уг гарбалтан Байгал далайн хойто эрье дахан оршоһон Баргажанай хадануудай дундуур Хойто, Урда Муяын хадануудые дахан ан олзборилдог хэн. Эдэнэ олзборилһон Баргажанай булганай арһан худалдаа наймаанай Бүхэдэлхэйн яармагуудта табигдажа, тэрэ үеын гэхэ гү, али хаанта засагай мүнгөөр 1000 түхэригтэ хүрэдэг байгаа. һайн үнээн тиэхэдэ 26 түхэригээр худалдагдадаг хааб даа.

—Хоридохи зуун жэлэй

Совет засагай үедэ эвенкнүүдые коммуна, колхозуудта оруулжа, эртэ урда сагнаа хэхэ ябаһан ажаллаһань һалгаагаа. Ой тайгаһаа буулгажа, газар хахалжа, таряа таридар, үхэр мал адуудар болгоо. Хэдэн олон жэлүүдэй үнгэрөөшье һаань, эвенкнүүд энэ ажада яаше дүршэжэ ядажа тулина.

Мүнөө Хойто-Байгалай колхоз, совхозууд һүүлэй табан жэлэй туршада үндэһөөрөө үгы хэгдэжэ, үхэр малшые, орошье, гахай, шубууншые сүм хороогдоо. Эвенкнүүд хэхэ ажалгүй, эдихэ ууха юумээршые тулоор болоод байна. Гүрэнэй зүгһөө халташые туһаламжа хүргэгдэнэгүй. — гэжэ Киндигирэй уг гарбалтанай түлөөлэгшэ Алексей Алексеевич Ганюгин хэлэнэ.

Алексей Ганюгин дүшөөд наһа хүрэхэ ябаһан хүн. Буряад Республикын Доржи Банзаровай нэрэмжтэ университет дүүргэдэ, Холоднаа хууринай дунда нургуулиин багшаар, директорэй орлогшоор хүдэлхэн юм. Үхибүүдые бага балшар наһанһаань түрэл дайдаа, байгаалидаа, арад зондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гэжэ яһалал оролдодог, ехэ урагшаа ханаатай хүн юм. Табадахи, долоодохи классай үхибүүдые суглуулжа, "Хэрмэн" гэжэ бүлэг эмхидхээд, эдэниие загана олзборилхо, ойдо гаража, ан олзборилхо хүнгэн бэшэ мэргэжэлдэ хургадаг.

—Эвенк үхибүүд ой тайга соогуур ябажа, ан агнаха, уһа голнуудта гүльмэ, губшуур табижа, загана олзборилхо ехэ дуратай. Теэд манда һайн гүльмэ, губшуур, ан агнаха һайн буу үгы. Тиибэ яабашые үхибүүдтэйгээ хамта жэл бүри 100-150 центнер загана олзборилхо. Холоднаа хууринайнгаа үлбэр тулоур үбгэд, хүгшэдтэ миинтээр хубаажа үгэдэг болоһонхой. Энэ хабартаа 60 центнер загана гүльмөөр барялбди. Манай

энэ хүшэр хүндэ сагта али бүхы аргаар туһалха гэжэ эрмэлзэжэ ябадагынь ехэ һайн гэжэ һанахаар. Алексей Ганюгинтай хөөрэдөөд байхада, олон юумэнэ эли тодо болоодхино. Урдань Холоднаа хууринда ан үсхэбэрилхэ томо фермэ бии байһан юм. Тиихэдэ Холоднаа хууринһаа 60 километр холо оршодог Чая, Мама голнуудай эрьеэр 600 оро үсхэбэрилдэг, нотагай зондо үнэгүй мяхан худалдагдадаг бэлэй.

Б.А.М-ай барилгын эхилхэдэ, оронуудтай үсөөржэ захалаа. 1979 оной намар һүүлшын 70 орымнай Мама голой эрьедэ сүм буудажа алаад, вертоледуудта тээжэ хайшань абаашаа юм, мүнөө хүрэтэр мур сарааншые олдоогүй. Энээн тушаа бидэ бүхы хууринаараа КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь ябаһан М. С. Горбачевто, СССР-эй Верховно Советэй Президиумда, Россин Федерациин Президент Б. Н. Ельциндэ олон удаа бэшээ хэмди. Ямаршые хэмжээн абтаагүй. Ороноудтай үндэһөөрөө үгы хэгдэе. Ангаймнай фермэ хоёр жэлэй саанахана баһал үгы хэгдэе. Холоднаа хууринай хүн зон илангаяа эвенкнүүд хүшэр хүндэ байдада ороод байна. Энээн тушаа Буряад Республикын хүтэлбэрлэгшэд һайн мэдэнэ. Теэд манда эвенкнүүдтэ ямаршые туһаламжа хүргэгдэнэгүй. Арга хургаяа бэдэрхэл болодоно даа,— гэжэ Алексей Ганюгин голхоронгөөр хэлэнэ.

Нээрэшье, Хойто-Байгалай аймагай эвенкнүүд үбгэд, хүгшэдэйнгөө газар дайда дээрэ хуужа байгаад ойдо гаража агнуури хэхэ, уһа, голнууд дээрэ загана олзборилхо эрхгүй байха юм. Холоднаа хууринда ажаһуудаг 135 эвенкын оройдоол 12-ын ойдо гаража ан агнаха зүбшөөлтэй. Эдэнэй олонхын һайн буу зэбсэггүй, радиостанци үгы дээрэлхэ гэрһээ холо ошожо агнуури хэхэ аргагүй болонхой. Үнгэрхэн жэлэй декабрь

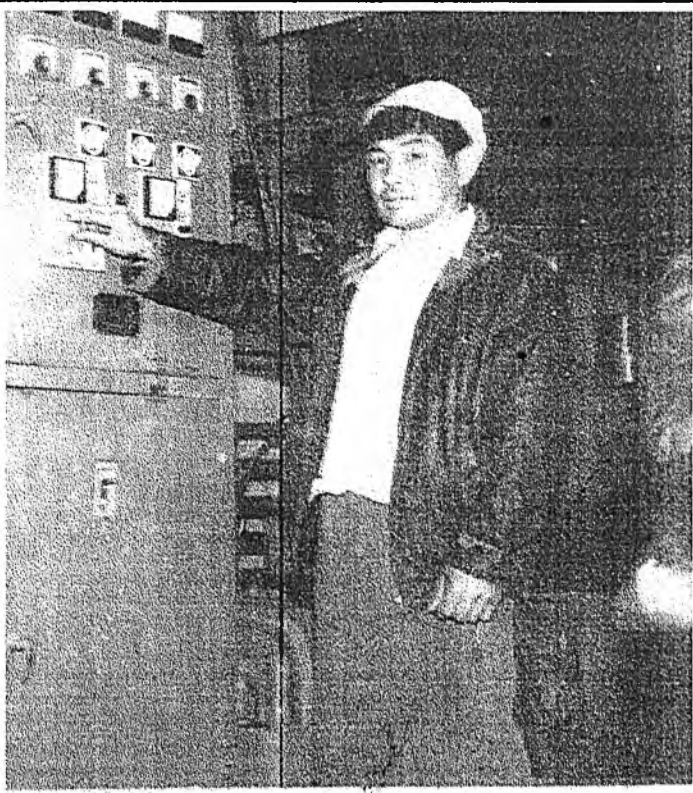
"ХЭХЭ АЖАЛ ЕХЭ ДАА"

Түлэнжэдэ оршодог В. В. Красниковай хүтэлбэрилдэг "Центральное" автотранспортна ажыхын дэргэдэ "Тон-Синь" гэхэн Россин ба Хитад гүрэнүүдэй хамжаанай предприятчи байгуулагданхай. Эндэ упакочочно лентэ, полиэтилен пленко болон элдэб амһартануудые бүтээн гаргадаг юм.

1995 ондо байгуулагдана энэ предприятчида Юрий Бальжинимаевич Бальжинимаев долиэтилен пленко гаргадаг онһон техникын оператораар хүдэлнэ.

—Мүнөө дээрэ ажалаймнай бүтээсэ бага. Хитадһаа асарагдаха шэнэ онһон түхээрэлгэнүүдые хүлээжэ байнабди. Байн үйлэдбэриее үргэдхэхэдөө, продукциянгаа хэмжээ дээшэлүүлхэ хараа түсэбтэйбди. Юрэдөөл хэхэ ажал ехэ даа,— гэжэ Ю. Бальжинимаев хэлэбэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ю. Бальжинимаев, М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Түрэл хэлэмнай - түшэг хэшэгнай

АЛТАН ХЭБЛИГНАЙ АЛИН БЭ?..

ветерануудыг ехэ баярлуулжа байдаг, хүүдэй үедэ бүри найдал түрүүдэг болоһон хэн бэ гэхэдэ, хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, профессор Сергей Шагжиевич Чагдууров байна. "Буряад үнэн" гэжэ үндэһэн сонинойнгоо январин 23-24-нэй дугаарнуудта "Алтан хэблигээр тодороруула!" гэхэн аргагүй гүнзэгү удхатай томо статья гаргуулаа хэн. Үндэһэн буряад хэлээ хайшан гэжэ саашань хүгжөөхөб, саадай, эхин хургуулиин хүүгэдтэ яжа энэ хэлээ заахаб, ягаад тэрэндээ дуратай болгохоб гэжэ ехэ гүнзэгүгөөр, ойлгосотойгоор харуулаа. Тиин саашань энэ зорилгыг бэлүүлжэ шадаха эрдэм мэдэсэтэй, эрмэлзэл ехэтэй багшанар тухай ханамжануудаа бэшэнэ. Маанарай ойлгоходо, һонин хайн зүйлүүд бүтээгдэжэл байдаг хэбэртэй. Энэниие бидэ, эрдэм хуралсалай хүдэлмэриин ветеранууд, ехэл хайшаанабди, амжалта хүсэнэбди.

"Алтан хэблигээр тодороруула!" гэхэн статья соонь маанарта онсо хайшаагдаһан хубинь юун бэ гэхэдэ, грамматикын элдэб янзын орёо зүйлүүдэ хүүгэдтэ үзүүлжэ, о й л г о м ж ы е н ь "шардуулахагүй", эсэхэгүй, залхууруулахагүй гэхэн удхань болоно.

Нэн түрүүн үгэ, мэдүүлэл гээшье, һонороор шагнаха талаар хүүгэдтэ дадалтай, дүршэлтэй болгохо; тингэһээр

тэрэн бүхэниие ойлгожо абаха дадалтай, дүршэлтэй болгохо; саашань дашарамдуулан, тэдэ үгэнүүдыень хэлүүлжэ хургаха, тиин тэдэнииень удхаарнь болгоомжотойгоор холбожо, зохёожо хургаха. Саашань эдэ гуримуудыг бэлүүлжэ арга боломжонуудыг заажа үгэнэ.

Энэ гуримыг ганса саадай ба эхин хургуулиин хүүгэдтэ хэлэ заахадаа хэрэглэхэ бэшэ, харин үндэһэн хэлээ мэдэхэгүй аха классай хүүгэдтэ, хэлэндээ хургаха дуратай томо хүнүүдтэ заахада болоно гэжэ һананабди. Сергей Шагжиевичэй энэ статьяе яахадаа иимэ дүтөөр сэгнэжэ абаабиг гэхэдэ, дүрбэн зээ хүбүүдэ үндэһэн хэлэндэнь хургажа байха гэжэ ехэ оролдоһон хүнби. Ехэнүүдэйн - Зоригто Баатар хоёрой эхин хургуулида, багануудайн - Алдар Элбэг хоёрой саадта ябадаг байхадань, телевизорээр буряад хэлэ заажа эхилэ хэн. Тэдэниие телеурок шагнадаг, бэшэдэг, сээжэлдэг дэг байгаабди. Теэд тэрэ хэшээлыг хараад, дутуу дундыень, хайнииень харуулаад, бэшэг бэнгэһэн байгааб. хүүлээрнь зээнэрэ абаад, теле-хэшээлдэ ерыт гэхэн уряал абаа хэм. Багануудаа абаашабаб. Мүнөө тэрэниие хараа хаа, ехэ һонин байгаа.

Минии тэрэниие олоһон юумэн юун байхаб гэхэдэ, ехэшүүлэнь өөһэдөө намгүйгөөр тэрэ урогуудыг бага-сага бэшэдэг болоо хэн, үндэһэн

хэлээ үзэхэ, мэдэхэ хэрэгтэй гэхэн ойлгомжотой болоо. Тиинээр томошог болоходонь, хажуудань минии ходо байха бэшэ үгэ, заабари таһалдадаг болоо; түрүүшээр бэрхээр заадаг багшань хэлэгдээ; ондоогоор дахин заадаг болоо. Эхэ, эсэгэнь хэлээ мэдэхэш хаа, ходо ородоор хөөрэдэхэ. Тиинхэдэнь хэндэмнайшье хүндэ болоод, таһалгаряагүй үзэгдэл боложо үгөөгүй. Тэдэниие эхэнүүд зон болоо, гансал бага-сага ойлгоно, хэлэнэ, мүнөө болоходо, үндэһэн хэлээ хайнаар мэдэдэг хаа гэлсэдэг болонхой. Тиингээд тэдэниие дахин саашань хургадаг хаа гэжэ ехэ бодомжолноб. Юундэб гэхэдэ, тэдэ айл хунар болохо, боложошье байна, ури хүүгэдтэй болохо. Үнөөхил ородоор тэдэниие хургаха. Тиингэжэ манай нюдэн дээрэ минии үеын зон аша, зээнэр - бүхэли үе зон үндэһэн хэлэгүй өөдэлшэбэ. Тиингээд удаахи үеи энэниие дабтажа эхилэхэ болохонь. Юун гээшэб даа, хайран буряад хэлэмнай олон зондо "хүртэхэгүй" байхань. Иимэ гээгдэл олон бүлэнэрэй, мүн арадаймнай хохидол болоно бшуу. Тэрэн дээрэһээ эдэ залуушуулгата хайшан гэжэ хүдэлхэбиди гэхэн асуудал ханааемни зобонол даа. Теэд нэгэ нэгээрэ, ами аминдаа оролдоһон, зааһан хэбэртэй байхадамнай, мүртэй юумэн болохо юм гү? Энэ асуудалыг олоороо хэлсэжэ, хамтын

хүдэлмэри хэхэ байгаабди. Хэнтэйб гэжэ гү? Залуу бүлэнэртэй, илангаяа залуу эхэнүүдтэй ба дунда наһанай эхэнэрнүүдтэй, студентнүүдтэй. Хайшан гээд? Гол шухала энэ асуудалда С. Ш. Чагдууров харюу үгэхэ аабза. Нэгэ арга зааха, хэлэхэ байха гэжэ найданабди. "Алтан хэблигээр тодороруула!" гэхэн статья иимэ үгэнүүдээр дүүрэнэ: "Үндэһэн хэлээ мартажа эхилэхэ гэхэн үйлэ хубимнай байгаа юм, ахабши? Тиинбэшье үшөө хүсэ хабаяа туршаад үзэхэл байхабди. Багашуулайнгаа гарыень ганзагада, хүлыень дүрөөдэ хүргэжэ, тэгшэ хайн хоёр хэлэтэй болгожо оролдохо уялганаа ондоо иимэ харюусалгата уялга намда үгы ха юм. Манһаа ондоо хэншье иимэ уялга бээдээ тохожо шадахага болоо. Гансал бидэ өөһэдөө туршаха гээшэбди. Энэ эрмэлзэл яаха аргагүй сэнтэй. Теэд "гансал бидэ өөһэдөө туршаха гээшэбди" гэхэн болон юун бэ? Хэд? Гансал эрдэм хуралсалай зургаануудай ажал ябуулагшад гү? Али хамтаараа гү? Хэд? Юуд? Ягаад, ямар арга боломжоор? Залуушуулай холбоон, Эхэнэрнүүдэй холбоон хаагуур, ягаад оролсохоб?

Үндэһэн хэлэгүйгөөр манай арад ягаад арад зандаа үлэжэ, соёл болбосоролоо хүгжөөхөб, ягаад өөдэлхэб? Алтан хэблигнай алин бэ?..

Ц. НИМАЕВА, Буряад Республикын габьяата багша, ажалай ветеран.

нилээд олон бүтээлүүд толилогдожо, уншагшадай сэдхэлыг баясуулаа. "Байгал" журнал тухайгаа Георгий Дашабылов иигэжэ бэшэһэн байна: "Үндэһэн арадайнгаа түрэл соёлой хүгжэхын түлөө ханаагаа зободог, буряад хүнби гэхэн омогорхол, мэдэрэлыг хараадаа абаха ушартай болонобди. Эдэ эрилтэнүүдээ "Байгал" бэлүүлжэ шадаха гэхэдэ, идуу болохогүй гэжэ ханагдана".

Хүүлэй арбаад жэл соо журналай хэблэһэн бүтээлүүдыг хаража үзэбэл, аргагүй ехэ. Эдэ жэлнүүдтэ нилээдгүй олон уран зохёолшодой, шүлэгшэдэй,

аршаан", "Үншэн" (1995, N1). Мүн Ц-Д. Хамаевай, Г. Чимитовэй, Э. Дугаровай, Б. Гармажаповай болон бусадтай олон рассказууд барлагдаа. Туужанууд баһал барагдашагүй олон: Б. Ябжановай "Үнэн нүхэр" (1991, N5) "Зол шор хоёр" (1991, N1), Ц. Цырендоржиевай рассказууд болон "Папанса", "Түмэр харгын хажууда" (1990, N1,2), (1992, 1,2), мүнөөнэ гараад байһан 1996 оной "Байгалда" "Бусалга" гэхэн үшөө нэгэ шэнэ бүтээлтэйн танилсажа эхилэбди. Саашань Д. Эрдынеевэй, Ц-Д. Дондоковагай, Д. Дамбаевай болон бусад зохёолшодой олон тоото туужанууд хэблэгдэһэн

гэхэн гаршагтай хуудануудтань уран зохёол шэнжэлэгшэд Ц-А. Дугарнимаев, Г. О. Туденов, В. Ц. Найдаков, Э. Бальжинимаев, М. Хамгушкеева гэгшэдэй шэнжэлэгшүүд болон уран зохёолшодой ойн баярта зориулагдһан статьянуудтай танилсанабди. Буряад уран зохёолой алтан жаса болохо Б. Барадинай (Самандабадрын) "Шойжид хатан" (1994, N4-6, 1995, N1), В. Юмсуновай "Хориин 11 эсэгын уг изагуурай туужа" (1991, N2-3), "Шэдитэ хүүр" г.м. бүтээлүүд толилогдонхой.

Буддын шажанай түүхэ, хургаал болон зохёолнуудай хэблэгдэхэгын аргагүй хайн

"Байгалнай" үхибүүдыг хараадаа абажа, шог ёгто мэргэн үгэнүүдээр эдир уншагшадай анхарал татадаг. Эндэ Д. Ошоровой, Г-Д. Дамбаевай, Э. Будаевай, Д. Сультимовай "богонихон рассказууд" хүүгэдыг баясуулаа. Энэ хуудананиинь эхин классуудай багшанарта ехэхэн тулга боложо үгэдэг гэжэ тэмдэглэлтэй.

Иигэжэ олондо мэдээжэ "Байгал" журналайтай түрэл соёлойнгоо, ёһо заншалайнгаа, түрэл хэлэнэйнь хүгжэлтын түлөө хэһэн габьяан бидэндэ мэдээжэ. Ганса энээгээр габьяань дүүрэнэ бэшэ, мүн хүдөө аймагуудаар ажагуудаг зоние уран зохёолшодойнгоо шэнэ

"БАЙГАЛ" СЭТГҮҮЛ ИРЯХАДА...

мэдээжэ уран зохёол шэнжэлэгшэдэй болон аха дүү болохо монгол болон бэшэшье арадуудай элдэб янзын уран зохёолой ба шэнжэлэлгын гуламтань болоһон байна. Шэнэ-шэнэ бүтээлнүүдээ зохёолшоднай "Байгалда" асаржа, түрүүшын "гэрэл" харуулжа, үгэн сэхэ уншагшадай ханамжа хүлээдэг гээшэ аабза. Хүүлэй жэлнүүдтэ түрүүшынхидэ хэблэгдэһэн бүтээлнүүдыг тооложо, урдань орохын аргагүй. Гэбэшье нэгэ хэдхэниие тоолоходо, имэнүүд байна: "Байгалнай" залуу уран зохёолшодто анхаралаа табидаг. Тэдэниие цэгэн болохо А. Лыгденовэй имэнүүд рассказууд эдэ жэлнүүдтэ гараа: "Морин хуур" (1990, N3), "Зүрхэн шулуун" (1992, N2), "Унаган", "Үнэгэ агналга" (1993, N2), "Нюдэнэй

байна. Вл. Корнаковой "Набшаһанай унаха хаһа" (1988, N1-6, 1990, N1), И. Ясушинэй "Бүртэ шоно" (1991, N4-6, 1992, N1-2), Д. Эрдынеевэй "Үйлын үри" (1992, N2-4), С. Эрдынэй "Хойто наһандаа уулзахабди" (1993, N1-2) гэхэн романууд хэблэгдэжэ, уншагшадыг һонирхуулаһан байна.

Саашань хэлэхэдэ, айхабтар олон поэдүүдэй шэнэ шүлэгүүд горитойхон нуури эзэлэ. Поэдүүдэй аха заха болохо Д. Жалсаревһаа, Ц. Дондогойһоо, Д. Доржогутабайһаа эхилээд, хаяхан лэ түрүүшынгээ алхамуудыг хэжэ байһан Д. Райцанова, Н. Доржиева, С. Махабадарова болон бусад олон залуу үеин ерээдүй поэдүүдэй шүлэгүүдтэй танилсажа байхада, омогорхолтой. "Шэнжэлэл, шүүмжэлэл" болон "Манай литэ"

байна. Энэнь гансаһье наһатай зондо хэрэгтэй бэшэ, харин бурхан багшын тарнинууд, жодбонууд, магтаалууд залуу үетэндэ туһа боложо үгэхэ бээ гэжэ найдагдана. Буддын шажанай гаралга, буряад орондо урдан байһан Эгэтын, Хориин, Хэжэнгын, Чисаанын, Агын, Тамчын дасангууд, ехэ ламанууд тухай магтаалууд олоор хэблэгдэжэ, баясуулаһан байна. Мүн лэ ехэ һонирхолтой Гэгээн түрэлтэ Далай ламын оорын бэшэһэн намтар (1994, N4-5), хэблэгдээ. М. Лобсанг Рампын "Хурбадахи нюдэн" (1993, N1-6) гэхэн зохёол соонь энэ номой авторай гурбадахи нюдөө нээлүүлжэ, хүнэй бэһээ гаража байдаг толон хүрээгээрнь ямар юумэн тухай ханамжа, бодожо байшыень, ямар үбшөөр үбдэхэгын мэдэдэг болоһон тухайнь бэшэгдэнэ.

зохёолнуудтай танилсуулдаг үүргэнь айхабтар ехэ. Мүнөө сагта хүдөөгэй зондо шэнэ номууд хүрэхэ ошодоггүй гэжэ мэдээжэ, харин уншагшадаймнай ехэнхи хубинь хүдөөдэ ажагуудаг ха юм. Тиинхээ газетэ, журналнуудай сэн ехээр нэмэжэ, үнэтэй болошые хаань, багхан салин абадаг ажалшад, пенсионернүүд, окутад "Байгал" журналаа, "Буряад үнэнөө" захижа, уран зохёолойнгоо шэнэ туршалгануудтай танилсана гэхэдэ буруу бэшэ. Тиинхээ уншагшаднай "Байгал" журналаа сэгнэжэ, һонирхон удаахи дугаараа хүлээһээр байна.

Е. ДАМДИНОВА, БИОН-ой хүдэлмэрилэгшэ.

Үгтрэй солодон

“ЗАЛУУ НАНАН БАДАРХАЛ БАЙХА”

Үхибүүдэй, эдиршүүлэй, залуушуулай хэрэгүүдээр социальна албаниие эмхидхэлгын болон тэрэнэй ажаябуулгын асуудалнуудаар Байгал шадархи регионууд хоорондын нээмэл семинар манай хотодо түрүүшынхээ үнгэргэгдэн байна. Энэ зүблөөн дээрэ залуушууд хабаатай элдэб асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ лэн. Семинарта хабаадалсахаа ерэнхон холын айлшаднай ямар асуудалнуудта гол түлэб анхаралаа хандуулба гэшэб? Панамжануудын тобшохоноор доро үгтэнэ.

И.В. Невраева, “Бид-Таанар” гэжэ хэрэг ябуулгын түбэй директор (Томск):

- Залуушуул өөһэднхөө хуулиа эрхэ хүсэд мэдэхэ ёһотой. “Демократи” гэдэн ойгосо хэрэг дээрэ арадай дунда нэбтэрүүлэгдэжэ, хүн бүхэнэй өөрынхөө хараа бодол хамгаалха хэрэгтэ туһа боложо үгэхэ аргатай. Зүгөөр залуушуулай энээнине зүбөөр ойлгожо, өөрынхөө эрхэ болон уялгануудые мэдэжэ абахадаань хайн.

Өөрынхөө түбтэ эгээл эцэ асуудал зүбшэн хэлсэжэ, ажал ябуулгадаа нэбтэрүүлэн оруулха хүсэлтэй нэм.

А.И. Куликов, Зүүн Европын Психонализ болон түргэн болзорой психотерапийн институтдай эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ (Санкт-Петербург):

- Би танай эндэхи ажабайдалтай яһала танилсабаб. “Найдалай телефоной” алба хаагша лэн тула танай Улаан-Үдэ хотодо телефоной холбооной ашаар

сэдьхэлээ зобожо ябанан хүнүүдтэ туһаламжа яжа үзүүлэгдэнэб гэнэн асуудалда анхарангүй гараха аргамнигүй байба.

Танай “Найдалай телефоной” албанай Россин хэмжээндэ гарахые хүсэнэб.

Госпожа Марта Вебб (США):
- Эндэ залуушууд хабаатай элдэб асуудалнуудаар хөөрөлдөөн үнгэрөө. Шэнэ бодол, дурадхал, панамжануудые дуулажа байхада аятай. Гэр байрын асуудалнуудта зориулагданан элидхэлнүүд олоор тунхаглагдаа. Хүн бүхэнэй өөрын гэр байртай болошоо наа, ямар гоё нэм даа!

Л.Д. Чистякова, “Гэр бүлэ түсэблэлгэ” гэжэ залуушуулай медико-педагогическа түбэй директор (Тула):

- Муу эрхэ байдалда өдөө болоһон үхибүүн саашадаа ямар хүн болохоб даа. Эдиршүүлэй, хүүгэдэй уйдхар гашуудал ойлгожо, туһа хүргэхэдэ, тэдэнэр яаха аргагүй баярладаг. Бэе бэе зүбөөр ойлгожо, хайн ханаа сэдьхэжэ ябаха шухала.

Ажаглалта: Залуушуулай ажабайдалай доройтожо, ядаха, тулиха туйлдаа хүрэхэдэнь, дээдын эмхи зургаанууд нимэ зүблөө үнгэргэбэ гэжэ ханаһанай дэмы. Зүгөөр “үбдэг дээрэ бүгтыжэ унаагүйдөө,” эртээнһээ хэмжээ абахада дээрэ. Тиймэһээ үнгэргэгдэнэн семинарые юрэл нэргылэмжын хүдэлмэри хэгдэб гэжэ ойлгоё.

Тийн элдэб бодооор сэдьхэлээ хөмөржө ябангүй, “эрхэхэ наран мандаха” гэжэ найдаха баатай болонбди.

В. ДАШИНМАЕВ
бэшэжэ абаба.

“Улаан-Үдэ - Москва” гэнэн поездын зундаа ябажа эхилдээр 17 жэл үнгэрбэ. Тус поездын проводнигуудаар дээдэ ба тусхай дунда хургуулинуудай оюутад хүдэлдэг юм.

Энэ зураг дээрэ оюутадай “Байгал” отрядай үнийнэй гэшүүн, БГУ-гай буряад хэлэ бэшэгэй факультедэй V курсыг оюутан Лариса Доржиена

“Пилигримүүд” гэнэн отрядай гэшүүн Буряад гүрэнэй хүдөө ажахын академини оюутан Борис Галсанов хоёрые харанат.

Ажалайнгаа гурбадахи семестрын амжалтатайгаар дүүргэхынэ эдэ оюутадта хүсэ
Б. БАДМАСАНЖИВ
В. ДАШИНМАЕВАЙ фото

панамжа

“...БИДЭ ГЭНЭН ХАМТААРАА”

МҮНӨӨ үсын залуушуул буряад хэлээ муу мэдэнэ, зарим хүбүүд, басагад, илангаяа хотодо үдэнэн зон, огтошье буряадаар хөөрөлдэжэ шаданагүй гэжэ байжа олонхи зон хэлсэдэг. Тиймэньше тиймэ юм бээ. Харин иимэ байдалай тогтоһондо хэн зэмэтэйб гэнэн асуудалда тодо харюу үгэхэ зон үсөөн байха. Сагай эрилтээр олонхи хүнүүд буряад хэлээ мартажа, ородшье, буряадшье бэшэ болошоод ябана гэжэ булта хайн мэдэнэбди.

Түрэлхи хэлэнэймнай гүрэнэй боложо баталагданаар нилээд саг үнгэршэбэ. Теэд мүнөө тэрэнэй хүгжэлтэ ямар шатадаа байна гэшэб? Хүн зомнай буряад хэлэн дээрэ хөөрөлдэжэ болоо гү? Эдэ мэтэ асуудалнуудта ямар-хэмэршье наа, харюунууд олддоно. Үндэнэн хэлээ мэдэхэ угсаатаннай тэрэнһээ эшэхээ болижо, газар досоогуур ябахадаа, буряадаараа хөөрөлдэжэ болоо. Трамвай, автобус соо гү, али үйлсөөршье ябаад шагнахадаш, залуушуулнай буряад хэлээ мэдэнгүй гэжэ байжа хөөрөлдэхэ. Теэд нэгэ буряад хүгшэндэ дүтлоод, “саг хэднэб? Хэлэжэ үгэхгүй гүт?” - гэжэ нуран гэнэни, урдаһаани шал ородоор “Не знаю, у меня нет часов” гэжэ хэлэжэрхихэ. Абыт тийгээд!

Харгыда ябаад, уһа голнуудай хүүргэнүүд дээгүүршье, тосхон сэлэнүүдээршье үнгэржэ ябахадаа, буряад нэрэнүүдэй буруу бэшгэтэй байһые дарахат. Нийслэл хотыншье гудамжануудаар ябаад, энэ тэрэ эмхи зургаануудай байшангуудта хадагданан самбарнуудтахи алдууны хараад, эшэхдэһээ хүрэхөөр

байдаг. Түрэлхи хэлээ бидэ мүнөө болотор хүндэлжэ хураагүйбди. Хүгшэн зоной хайша хэрэг ханджа байхада, залуушуульше “байгаал юм ааб даа” гээд, олонхидоо ябана ёһотой. Хүн бүхэн тийгэнэ гэнэгүйб, бүхи зоной дунда урагшаа ханаатайшуул олон лэ байха.

хургуулида буряад хэлэ үзэлгэ гэжэ нэгэ шийдхэгдээгүй асуудал бии. Ород хургуулинуудта буряад хэлэ үзэлгэ ямараар эмхидхэгдэхэб, түрэлхи хэлээ мэдэдэггүй үхибүүдые хайшан гээд буряадаар хэлүүлжэ хургахаб гэхэ мэтэ асуудалнууд дээрэ юрын лэ багшанар үдэр бүри хүдэлдэг ааб даа.

Харин тийхэдэ буряад хургуулинуудта түрэлхи хэлэн ямар байдалтайб? хаяхан би өөрөө энэ асуудалтай “тархяараа мүргэлдөөб”. Ахын аймагай Саяанай дунда хургуулида хоёр нара хахад хүдэлжэ, бүхи шийдхэгдээгүй асуудалнуудтай, хэлэ, уран зохёол заалгын бүхи бэрхэшээлүүдтэй дүүрэн танилсажа, багшын ажалай хэды зэргэ хүндые, хүндэтэйешье ойлгооб.

Үхибүүднэй үндэнэн хэлээ ехэ муу мэдэнэ гэжэ хэлэхын аргагүй, юундэбгэхэдэ, хүдоогэй үхибүүд алишье сагтаа буряадаараа мэдээд лэ байдаг ха юм даа. Гэбэшье бэшгэй дүримүүдые, зохёолнуудай текстүүдые ехэ хүндөөр хадуужа абана, ухаалдина гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Буряад хэлээ мүртэйгөөр үзөөгүй дээрэнэ юм гү, али өөһэднхөө эрмэлзэлгүйһөө юм гү, тэдэнэр буряад хэлэндэ хайша хэрэгээр хандадаг байна. Энэ хургуулида

буряад хэлэ заалга ехэ муугаар эмхидхэгдэнхэй. Гэр бүлээр байдалаар багшын амаралта гаража, үнгэрхэн нуралсажэ жэлдэ 2 четверть соо буряад хэлэн ба литература заагдаагүй байха юм. Тийгээдшье буряад хэлэнэй, литературиминимэ мууд хайн панартай гэжэ бэнэ, хуушарһан номуудаар хүдэлхэн зандаабди. Эдэ мэдэ олон бэрхэшээлүүдтэй унархадаа, ямарин хүнэй ур хухаршахаар. Гэбэшье хоёдоо иимэ хүндэ саг байха нарманай эрьежэ, үндэ буряад хэлэмнай хүгжэхэ найдагдана.

Найдалаар ганса хэрэг дүүрэхэ бэнэ. Харин хүн бүр түрэлхи хэлэнэйгээ хүгжээд дэмбэрэлтэй үйлэ хэрэг өөрынхөө хубитые оруул ёһотой гэжэ би тоононо. Аргаар? - гээд асуудал болохот. Эгээл юрын арга бии. Үдэр бүри үндэнэн хургад хөөрөлдэгтэ үсөөхэ наа, номууд бии - тэдэ уншагты, “Буряад үнэн” захюулагты, “Хараасгай” сэтгүүлнй ирэхэ, туһатай байжа болло. Гансал миин бү хуутты, арадай түрэлхи хүнжөөгөөгүй наа, ганса хэлэнэй багш журналистууд, эрдэ буряад хэлымнай хүгжөө. Эдэнэй дүүргэдэг үүргэ арсанайгүйб. Гэбэшье, “би гансаараа, бидэ гэнэн хамта гэдэгтэл, зоноймнай гайхалтай ехэ ха юм. Буряад шадалаа элсүүлээд, түрэл хэлээ хүгжөөхые оролд. Хэлээ мартаһан арад бэнэ гэжэ бултада мэдэ юм.

Баяр БАА

НАЙН СЭГНЭЛТЭ АБАХЫН ТУЛА...

ДЭЭДЭ хургуулида хураха гэшээ хүндэхэн хэрэг даа. Шалгалта дабажа гарахын түлөө үдэр хүнигүй номоо үзэхэ хэрэгтэй. Ехээр ханаагаа зобожо, хүн унтаха хэбгэхээ болишодог. Толгой соо элдэб бодол ородог. Шалгалтын ойртохо бүри ехээр ханаагаа зобожо эхилхэн. Шалгалтын урда хүни хайнаар унтажа абаха гэжэ ханахаш. Теэд унтангүй, нодоо апингүй үнгэргэхэн.

Бэшэмэл хүдэлмэри байгаа наань, энээниде яжа, ямараар бэшэхэбид гэжэ ханахаш, бүхи дүримүүдээ толгой соогоо эрьелдүүлхэн. Сээжээр шалгалта байбаны, хүндэ гү, али хүнгэн билет байха гү, ямар зантай багша шалгалта абахаб гэжэ байгаад ханахаш. Нэгэ зааха унтаһан шэнги болоод, үглөөгүүрнь хэниешье хэриуэлэнгүй, эртэ бодохош. Саһаа урид гэртэнэ гүйжэ

гараад, автобусой үгы байгаа наань, бүри сухалһи хүрэхэ, гүйжэ ябашахаа ханахаш. Шалгалтада ороод, гар хүлһи халганан байха. Тэндэ гансал хэхээ байһан хүдэлмэри тухай ханаха хэрэгтэй. Ондөө элдэб янзын юумэ толгойдоо оруулжа, хайн сэгнэлтэ абахгүйш. Бэшэмэл хүдэлмэри байгаа наань, үшоо нэгэ үдэр соо ханаа үнөөндэ абтанхай ябахаш. Сэгнэлтээ мэдээд лэ, дүүрээ бэшэ. хайн сэгнэлтэ абабал, бүри ехээр баярлахаш даа. Муу сэгнэлтэ абаа наа, бархираадшье абахаш. Тийгээд хэндэшье хэрэггүй хүн шэнги бээ ханахаш.

Шалгалтын үедэ хайн сэгнэлтэнүүдэй олон байхын тула ехэ оролдолго хэрэгтэй даа.

Б. БАДАНОВ,
БГУ-гай 2-дохн
курсын оюутан.

МҮНГЭГҮЙ ҮНЭН, ЯАЛТАЙБ?

Бүлэ, тэрэнэй ажабайдал хадаа манай нийтлэн хэрэгтэ эгээл тон онсо нуури эзэлдэг гээнэ. Сагай хүшэр болоходо, гэр бүлхэнэй шийдхэгдээгүй асуудалнууд бүришье олошорно. Залуу басагад, хүбүүд гэр бүлэ болобо, тиигээд... наа гэрлээд залуу айллай шухала асуудал - гэр байра. Хаана байхаб? Асуудал нэн түрүүн ханаа зобоно ёһотой. Мүнөө үмсын болохо гээнэ бэлэн хэрэг бээнэ. Жэшээн, Улаан-Үдэдэ үрхэ болоо наа, хаанаһаа 70 - 80-яад миллион мүнгэ абахаб? Хай, шадабаритай гэртэ хинтэй залуу айл гэр худалдажа гү, үрхэ аргаар абажа болохо, харин мүнгөөр ядалсадаг зон гэр гэхэ болоноб? Оюугад хамтын байрада байжа болоно.

Гансашье оюугад хамтын байрада байна бээнэ, үни заяанай гэжэ ажаллажа байһан зон олон жэлээр тэндэ байдаг. Ная гэр гэр байраар ядалсаһан зон хүдэлмэриһөө ээлжээнэй гэр абадаг байгаа бшуу. Харин хуули бусын үмсэлгын (гизациин) үеэр гэрнүүдые үмсэлжэ шадаһан зон оорын болоо. Хэрбээ гэр худалдажа абаагүй наа, хамтын байрада квартирада мүнгэ түлэжэ байха болонош. Иимэ байдалтай мүнүүд бүришье олошоронхой. Мүнөө сагта бэлээр гэр гэр хуулиор бээнэ ааб даа. Хэрбээ нэгэ таһалгатай квартирада наанабал, наа соо 350-500 мянга түлэхэ, гурбан таһалгатай квартирада 700-800 мянган түхэригтэ юм.

Хэдэггүй залуу зон, оюугад хаанаһаа иимэ ехэ мүнгэ түлэхэб, гайхалтай. Ажалтайшье наа, "оорынгоо шэхэ гүгэй" гэдэгтэл, мүнгөөс абадаггүй. Мүнөө салинаһаа байха хүүгэдэй тэдхэмжэ хэдэн наараар гэр гэр гүгэй байна.

Би, жэшээн, хоёр хүүгэдтэйб. Багшаар оороо хүдэлдэгби. Салин абааншьегүй наа, хүүгэдэй тэдхэмжэ абаха юм аабы гүгэй. Хотын райфинотдел ошоожо хураһамни, дээрлээдэ элгээнэгүй гэжэ хэлэнэ. Хүүгэдэй мүнгэн ехэ бээнэ, нэгэ үмсэе үгөө наань, яһала туһа хүргэхөөр ха юм, - гэжэ хургуулин Нина Будаевна хоёрэнэ.

Хүүгэдэй байдалда ороһон залуу гэр бүлэнүүд Улаан-Үдэдэ олон хэдэ болотор мүнгээс хүлэсжэ байха юм? Түргэхэноор энэ асуудал шийдхэхээр болоо бээнэ гү?

Мүнөө мүнгэтэй наа, хаанашье ошоод, юушье абахаар. Юумэн тээд мүнгэнэй ашаар лэ эдэслэнэ, хубсална ха юмши. Эдэс ашаар үнэтэй гэрлээб? Хилээмэн - 2500-3000 түхэригтэ, саахар 1000 түхэригтэ, гоһон - 20-25 мянгата. Оюугадай стипенди түлэхэ болоо наа, юун бэ? нарын 60-65 мянган түхэриг. Түрэхэ мүнгэн гэрлээб? Үдэр бүхэнэй хилээмэндэ наа түрэхэгүй. Хүүгэдэй хубсаһан ехэ хүнэй хубсаһанһаа үнэтэй. Хаража үзэхэдэ, бага хүүгэдэй үндэн 25-30 мянгата, үндэжөмпер - 30-500 мянгата, гуталнууд 70-100 мянгата гэхэ

хүдэн гэр бүлэ болоһон, нарай үхибүүтэй залуу айлтай гэр гэр гүгэй хэдэмни, иигэжэ хэлэнэ.

Эдэ хюулаа оюугадбди. Даша - хүдөө ажахын академидэ, үрхэ гэрлээдэй гүрэнэй университетэ хуранаб. Гэр бүлэ болохо гэр бүлэн бээнэ гэжэ ойлгохоор. Стипенди бага, заримдаа гэр бүлэ болодог. Харин гэртэ хинтэйгээ эдэс хоолоор, заримдаа гэр туһалалсаһадань, гарсаданабди. Үгы наа... хургуулиа гэрлээдэ, хамтын байрада байхабди. Саашаа бү мэдэс...

Эдэ мэтые хаража үзэхэдэ, гэр бүлын эрилтэ, шийдхэгдээгүй асуудал барагдашагүй. Мүнөө сагта "мүнгэн хүндэ жаргал гүгэй" гэхэн сэсэн үгэ удха шанараа алдажа байна гээнэ гү гэрлээдэ. Али сагай хатуухан болоходо, тиимэ байна гээнэ гэрлээдэ. Яахаб даа, хүн бүхэн, юунэйшье болоо наа, ажал хэжэ, гэр туһа хүргэнэ, өөргөөшье, гэр бүлэдоошье олзо оруулна. Мүнөө абааншьегүй наа, хүлгөөтэй хатуу байдалтай гэмсэжэ, гэрлээдэ хадаа жаргалтай ажаһууна бшуу.

Д. РИНЧИНОВА.

ЗУН - жэлэй дүрбэн сагай эгээл сэнгүү, дулаахан хаһа. Энэ үедэ бүхы шалгалтануудаа хайнаар тушаажархёод, зунайнгаа амаралтада гараһан оюуганһаа жаргалтай хүн үгы гээнэ аабза...

Багшын мэргэжэл шуудалжа байһан оюугад 3-дахи курс түгэсэхэнийнгоо удаа хүүгэдэй лагерьнуудта практика гарадаг юм. Зариманиинь гэртээ ошоожо, нутагайнгаа лагерьта болон "хүүгэдэй талмай" дээрэ ерээдүйн багша мэргэжэлэйнгээ дүй дүршэл мүлинэ. Хото шадархи хүүгэдэй лагерьнуудта хүдэлхэ дуратайшуул олон.

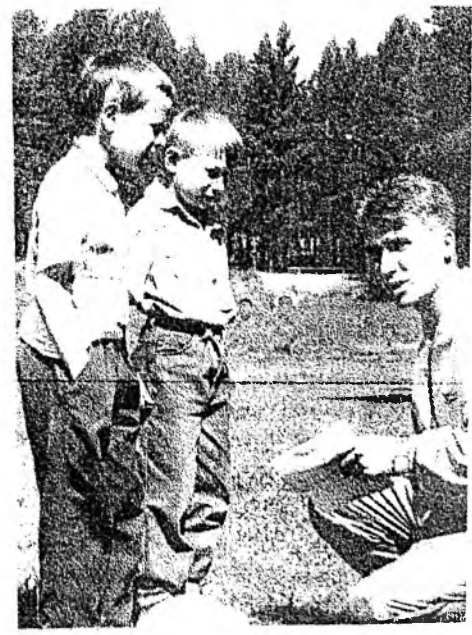
Дээдэ-Онгостойгоор ябабал. Баргажанай дардам харгын хажуу тээ хүүгэдэй "Огонёк" гэжэ лагерийн оршодогые анхархат. Эндэ багшанарай 1-дэхи училици, соёлой болон искусствын академиин оюугад зунайнгаа практика гарана. Бүхы лагерийн талмай

хүмүүжүүлэгшэтэй. Эдэнэрэй үүргэ оюугад дүүргэнэ. Мүнөө лагериймнай 2-дохи халаан эхилэнхэй. Хамтадаа 318 үхибүүн эндэ тоологдоно, - гэжэ ахалагна вожата Оксана хоорэнэ.

"Огонёк" гэжэ лагерь гол түлэб соёл болон спортдо анхаралаа хандуудаг юм. Элдэб кружогууд хүдэлжэ, үхибүүн бүхэн оорынгоо дуратай шэглэлээр хүгжэхэ аргатай. Вожатанууд энэ хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэнэ. Үдэр бүхэнэйнь үйлэ хэрэгүүд түсэблөөтэй. Тиимэһээ үхибүүд хэхэ юумэсэ оложо ядажа байдаггүй, лагерьта болоһон хэмжээ я б у л г а н у у л т а эдэбхитэйгээр хабаададаг байна.

ҮНЭН БИЙХАН БАЙГААЛИН ОРШОНДО

Зарим үхибүүд нэгэдэхи халаанһаа лагерьта ябажа эхилэн аад, хоёрдохи халаанһаа ябаха дуратай дээрлээ эндэ үлэсхэн байна. 5-дахи классай хурагша Вася гэжэ нэрэтэй хүүбүүн:

Би өөрынгоо дурар ишээ ерээб. Хэишье намайе идхаагүй. Лагерь ошохомни гэжэ гэртэ хинтэ баалаа нэм, гээд хэлэбэ.

Лагерьта 7-14 наһатай үхибүүд ябана. Эдэнэр вожатануудаа нэрэ алдараарнь бээнэ, харин ганса нэрээрнь нэрлэдэг юм. Иимэ хандаса үхибүүн вожата хоёртой хоорондохни харилсаа дүтэ болгоно гэжэ

О. Попова мэдүүлэнэ. Вожатанар Оля, Володя, Гая, хүмүүжүүлэгшэ Дима гэгшэдэй хооронһөө эдэнэрэй ажалдаа дуратай байһаниинь элирнэ.

Хотын шууянһаа сүлөө газарта, арюун сэбэр байгаалин оршондо үхибүүдтэй хамта сагаа үнэргэхэдэ, гоё байнгүй яахаб. Зүгөөр "Огонёк" лагерийн 2-дохи халаан июлин 7-һоо 24 болотор үргэлжэлэб. Тээд лагерьта үнэргэгдэнэ зунай парата үдэрнүүд, хоолшор хүхиюутэй үхибүүд, тэдэнэртэй тохёолдохон эдэб һонирхолтой ушарнууд оюугадай сэдхэлдэ үни удаан хатуугадал байха.

В. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: вожата А. Кобелев хүүгэдтэй хамта; С. Лукин дэбхэрэлгын талмай бэлдэжэ байна; спортын нааданай үедэ.

Авторай фото.

аятайханаар хорёологдонхой, набиһаһата ой эндэхи газарай ёһотой нэмэг болоно. Тойроод лагерийн байшанууд, тэдэниие холбоһон зүргэ харгынүүд... Шубуу шонхорой абяан эндэ гээд наадажа байһан бүлэ үхибүүдэй хүхиюун зугаа, энеэдэнтэй хамтаран, сэдхэлдэ зулгыгаар соностохо юм.

Тус лагерийн дагша Ольга Фёдоровна Тришкина ажалайнгаа хэрэгээр хото гараһан райба. Тиимэһээ ахалагна вожата Оксана Попова лагерийнгаа ажабайдалтай намайе танилсуула.

Лагерьтамай 8 отряд бии. Отряд бүхэн 3 вожата, зоон 1

МИНИИ ЗУНАЙ АМАРАЛТЫН ҮДЭРНҮҮД

дасалай жэл дүүрэжэ, наараараа маниие үндэн, зунай хайхан тогтобо. Лагерьтаа бүри танил үрхэ харахадаа, зүрхэ манай уярна. Зунай "Туяа" лагерийн хада дээгүүр хүхэрэн гэрлээдэ. Манай лагерь ехэ газарта оршодог. Гэрлэйн нуурай эрье тогтоходо гэгтэдоошоо хотогор Хүнхэрэй гэрлээдэ тэгшэ талмайе, гаршагүй эрид аад, гэрлээдэ шулуун хана орой дээгүүрээ гэрлээдэ сонорон сэрэгшэд

шэнгээр жэрын ургаһан үндэр нарһад шэлье хайханаан хараһаар.

Мүрэн тээһээ хулахаанаар нэбшээлхэн һалхинда набша сээсгэй, ойн оёрой арса, тэрэнгийн угаа хайхан үнэр анхилна.

Лагерьнай ажалай ба амаралтын газар. Эндэ бидэ үгэрсэ, капуста таридабди, саад соо хүдэлдэгбди, уһанда орожо сэнгэдэгбди, нуурай эрьедэ бээс шарадагбди.

Ерэхэ жэлдэ лагерьнай 40 жэлэйнгээ ойн баяр тэмдэглэхэнь. Энэнтэй дашарамдуулан шэнэ барилгануудые эхилхэн.

Һаяшаг һонин ушар болобо. Интернат хургуулин бии болоходо, 1-дэхи классһаа хуража эхилхэн Сергей Нимаевич Байров гэр бүлөөрөө айлшалжа ерэхэдэ, пристаниин барилгада шэнэ модо үгэжэ, маниие тон ехээр баярлуулба.

Мүнөө сагнай хэдышье хүндэ хүнэр байгаашье наань, түрэлхиднай арга боломжоороо туһална. Лагерьта шэнэ гэрнүүдэй барилгада аяар холын Ахын, Хэжэнгын түрэлхидэй бүлэнүүд аргагүй ехэ туһаламжа үзүүлэ.

Арбан нэгэдэхи, ба

юһэдэхи классай хүүбүүд Ю. Б. Степанов, В. П. Ильчеев Б. В. Пагмитов гэгшэдэй хүтэлбэри дор нэгэ хэдэн үдэрэй турша соо ехэ амжалтатайгаар шэнэ барилгануудаа бүтээбэ. Ж. Ванжилов, Б. Ринчинов, Ч. Балданов, Б. Цыренов, А. Чимитов гэгшэдые онсо тэмдэглэхээр. Тэдэнэртэ амжалта хүсэбди!

Манай лагерьта гансал ажал болоод дүүрэдэггүй, харин бидэ һонин зугаа наада үнэргэгдэгбди.

Һүүлшынгээ үдэршэ түүдэгэй хажууда дуу дуулажа, наадажа, бэс бээс

баярлуулан үнэргэгдэбди.

Энээхэн сагай хугасаа соо бидэ бэс бээс үшөө хайнаар мэдэжэ абаабди. Зарим хүүбүүд, басагадинаг дуратай мэдэрлэдэ абтаадыше үзэхэн байха. Бидэ, 11-дэхи классай хурагшад, һүүлшынгээ халаан үнэргэгдэбди. Дахин иимэ ушар тохёолдохогүй. Түрэл лагерьтаа яажа сагаа үнэргэгдэг байһанаа ходоодо зүрхэ сэдхэлдээ хаанаш ябахадаа наанажа ябахабди.

Лариса ЗАНОВА, 1-дэхи лицей-интернадай 11-дэхи "а" классай хурагша.

XVII жаранай гал улаан хулгана жэл (1996 - 1997 онууд)

ЗУНАЙ НҮҮЛ ХҮХЭГШЭН ХОНИН НАРА

Буряад литэ	14	15	16	17	18	19	20
Европын литэ	29	30	31	1	2	3	4
Тараг Нэрэ Үдэр	Дабба Тара понед.	Мягмар Марс Вторник	Һагба Меркури среда	Пүрдэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббото	Нима Наран Воскр.
Үнгэ Үдэр	улаагшан туулай	шара луу	шарагшан могой	сагаан морин	сагаагшан хонин	хара бицэн	харагшан тахья
Мэнгэ	1 сагаан	9 улаан	8 сагаан	7 улаан	6 сагаан	5 шара	4 ногоон
Һуудал	хиц	гал	шорой	түмэр	оогоргой	уһан	цула

Гарагай 2-то шэнын 14 (июлин 29).

Улаагшан туулай, 1 сагаан мэнгын, хиидэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, далага абаха, эм найруулха, наһа утадхалгын хэрэг хэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, баясхаланай һайндэр хэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг наада үйлэдэхэ, тантрын таринуудые уншаха, аршаанаар угааха мэтын һайн үйлэнүүдые үүсхэхэдэ һайн. Ном номнохо, тэрэниие соносохо, үрэхэ тариха, гэрһээ хэрэгсэл газашань гаргаха, шулуу шорой хүдэлгэхэ, модо отолхо, тараг бэрхихэ, айраг халааха, нүүхэ, шууялдаха, үймэхэ, тангариг абаха, суглаанда сугларха, үхибүү хүддэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшнэнь эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр байна. Харин бэри буулгаха, хүргэхэ, хурим түрэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтыг ламанарта айладхажэ, үдэр гаргуулха шухала. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөри элбэгжожэ, мал үдэхэ.

Гарагай 3-да шэнын 15 (июлин 30). Дүйсөн үдэр.

Шара луу, 9 улаан мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Хонин нарада луу үдэр тудалдахадаа, харшадһан муу удхатай байлаг. Тиймһээ заһал хүүдэлгүй, һайн үйлэ эрхилхэгүй гэнэ. Энэ үдэр үһээшье заһуулагүй һаа, дээрэ байна.

Гарагай 4-дэ хуушанай 16 (июлин 31).

Шарагшан могой, 8 сагаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ зальбарха, сахюуса хуруулха, бүлэдөө далага абаха, сан табиха, аршаанаар угааха, утаал хэхэ, буян үйлэдэхэ, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, лусуудта үргэл үргэхэ үблэ аргалха, нүүхэ, субарга, сэргэ бурхан, ном бүтээхэ, уһа гаргаха, гэр бариха, бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, нүхэ талхаха, зурхай шудалха, эд бүтээхэ мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье хэрэдэхэ, засаг буялалдажа, хоорондоо чөмөрхо, заргалдаха, шэнэ

хубсаһа үмдэхэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, суглаа зарлаха, модо сабшаха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бороогой уһа хааха, гэрһээ хэрэгсэл газашань гаргаха, засагаа хэрэглэн, хүниие гомдоохо, гүрэм уншуулха, мал үүсэхэ, ном оршуулха, хүншүү гаргаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хүрэхэ гэдэг.

Гарагай 5-да хуушанай 17 (августын 1).

Сагаан морин, 7 улаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, Наранда, нарада, Газарта мүргэхэ, далага абаха, буян хэхэ, эм найруулха, ноёндо ошохо, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, андалдаа хэхэ, субарга, сэргэ бурхан, бурханай хэрэг бүтээхэ, городго хэрэг эрхилхэ, хубсаһа эсхэхэ, үрэхэ тариха, модо сабшаха, тангаригаа болуулаха, зүүн зүг руу ябаха, агнаха, харгын нүхэры бөдөрхэ, ном уншаха, үзэг шудалха, ном шагнаха, хулгай дээрмэ дараха, дийсаниие номгодхохо мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэхэ зуура амараг садам бололсохо, хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, багшада шаби боложо орохо, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, шэрдэг бүрихэ, дайсад болохо, хэрэдэхэ, мори худалдаха, худалдажа абаха, үхибүү хүддэ оруулха, бишыхан хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшнэнь эльгээхэ, улай гаргаха, мяха шараха, тоһо, өөхэ хайлуулаха мэтыг тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шэг шарайн үнгэ зүһэ муудаха.

Гарагай 6-да хуушанай 18 (августын 2).

Сагаагшан хонин 6 сагаан мэнгын, огторгойдо һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тэнгэри тахиха, сахюуса хуруулха, гүрэм уншуулжа, эльбэ гаргуулха, эхэ хүниие бараалхаха, буян хэхэ, далага абаха, аршаанаар угааха, нүгэлөө наманшалха, городго хэрэг эрхилхэ, гэрэй һуури табиха, тараг бэрхихэ, айраг халааха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Харин үри зээлиез түлэхэ, үрэхэ

тариха, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, хубсаһа эсхэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, эм найруулха мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Мүн бэрийн хэрэг үйлэдэхэ, наһа барагшын үдэр гаргуулха мэтэ асуудалаар дасанда хандаха шухала. Юундэб гэхэдэ, энэ үдэрэй олон ондоо шэнжэнүүдые харахада, алгасалдаан байна. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эд зөөриин, мал адууһанай гарза болохо гэнэ.

Гарагай 7-до хуушанай 19 (августын 3).

Хара бишэн, 5 шара мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Дашаниматай (үлзы хутагтай), маша һайн үдэр байна. Илангаяа бурханда мүргэхэ, эм найруулха, дасан заһабарилха, дасан (дуган), сэргэ бурхан, субарга, ном арамнайлаха, ном оршуулха, бэри буулгаха, модо һуулгаха, хангаа бариха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, наадаха, һайндэрлэхэ, эд бараа худалдаха, тараг бэрхихэ, айраг халааха, замда гараха, наһа утадхалгын болон амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, газар хахаха, худаг малтаха, шэнэ хубсаһа үмдэхэ үйлэнүүдтэ һайн. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, һайн нүхэртэй ушарха.

Гарагай 1-дэ хуушанай 20 (августын 4).

Харагшай тахья, 4 ногоон мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, һүзэглэхэ, лун абаха, ваджрын ёһо бүтээхэ, эм найруулха, найман луста мүргэхэ, тэдээндэ үргэл үргэхэ, шуһа ханаха, мори хургаха, тараг бэрхихэ, айраг халааха, амгалан байдалай түлөө хэрэг бүтээхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, сэргэ бурхан, ном арамнайлуулха мэтын үйлэнүүдтэ һайн. Гэбэшье гэрэй һуури табиха, малгай, хубсаһа эсхэхэ, шуһа ханаха, замда гараха, далага абаха, шэрдэг бүрихэ, хадаг табиха, бэри буулгаха, түрэ хэхэ, үгэлыгэ үгэхэ, эхэ хэрэг эхилхэ, бишыхан хүүгэдые гэрһээ гаргаад, ондоо тээшнэнь эльгээхэ мэтыг тэбшэхээр гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үлэсхэлэн хоһон байдал тохөөлдохо.

XXVI Олимпийн нааданууд ТЭМСЭЛ УЛАМ ШАНГАДАНА (Телевизорэй экранһаа хэргэһэн репортаж)

Футболоор мурьсөөндэ хабаадажа байһан 16 оройн команданууд дүрбэн бүлэгөөр хубаараад наадана. Спортын эһонирхолтой зүйлөөр үнгэргэгдэжэ байһан мурьсөөн Холбоот Штатуудай элдэб хотонуудта үнгэргэгдэнэ. Майами штатай Оранж Боул хотодо үнгэргэгдэжэ байһан мурьсөөнэй хоёрдохи дүхэртэй Франциин болон Испаниин футболистнууд уулзаба. Түрүүшын минутын туршада Испаниин команда эдэбхитэй һайнаар наада. Саашадаа наадан жэгдэржэ, нэгэдэхи таймай 37-дохи минутта француз добтологшо Роберто Пире бүмбэгэ абажа, нааданай нээбэ.

Хоёрдохи таймай арбадахи минутта Франциин футболистнууд алдуу гаргахадань, ялын сохилто хэхэ эрхэдэ испаниинхид хуртэһэн байгаа. 6-дахи номерой футболист Оскар Гарсиа ялын сохилто хэхэдэнь, Франциин командын вратарь Микаэле һайнаар наадажа бүмбэгэ абаһан байха юм. Тэрэ хэдэн удаада испаниинхид ташалгаар утгаа. Нааданай дүүрэтэр оройдоол 7 минутын үймэ байхада, Испаниин футболистнууд добтолжо, Оскар Гарсиа нааданай тооо тэгшлэжэ, урдынгаа алдууе сагааруулан байха юм. Һүүдэртэ 40 градус халуун байхадань наадаха гээшэ футболистнууд айхабтар хүндэ хүшэр байһаниинь ойлгосотой. Тийгээшье һайн хоёр командын футболистнууд гоё һайхан наада харуулжа, футбол дуратайшуулые һонирхуулаа.

Аргентинын команда США-гай футболистнуудые 3:1 тоотойгоор шүүһэн, удаань Аргентинын спортсменүүд Португалиин футболистнуудтай 1:1 тоотойгоор тэнсэһэн байха юм.

Спортивна гимнастикаар мурьсөөндэ бэлигтэй бэрхэ тренер Леонид Аркаевай һурган хүмүүжүүддэг Россин суглууладань команда Хитадай гимнастнуудтай ана-мана мурьсэжэ, малам туйлаба. Алексей Немов, Евгений Подгорный, Алексей Воронин, Николай Крюков гэгшэд энэ амжалтада хубитаяа оруулан байһан юм. Россин гимнастнууд түрүүшынхээ амяараа мурьсэбэ бшүү.

Тамаралгаар мурьсөөндэ манай оройн спортсменүүд мурьсөөнэй гурбадахи үдэр эхэ амжалта туйлаба. Волгоград хотын 25-тай спортсмен Александр Попов юрын аргаар 100 метр тамархадаа, 48,7 секунда саг харуулжа, олимпийскэ чемпион болобо. Барселонодо үнгэргэгдэһэн Олимпиадада тэрэ команда тоосооһон илажа гараа һэн. Тийн мүнөө хоёрдохёо чемпион болобо бшүү. Тэрэнтэй хамта нэгэл хотодо ажаһуудал Денис Панкратов батгерфлай аргаар 100 болон 200 метрэй зайдэ тамаралгаар дэлхэй рекордсмен юм. Эндэ тэрэ 200 метрэй зайдэ урилдахадаа, 1 минутта 56,51 секунда саг харуулжа түрүү һуури эзэлэ.

Пневматическа винтовкоор буудалгын сагаалса дээрэ мүн энэ шанга тэмсэл болобо. Московско областиин 26-гай спортсмен Артем Хаджибеков хөрхө мэргэн байһанаа харуулжа, чемпион болобо.

Хүндэ атлетикээр мурьсөөндэ Турциин бэлигтэй бэрхэ атлет Наим Сулейман-оглу 64 килограммай шэгнүүртэ хабаа туршада түрүүшын упражненидэ 147,5 килограммай үрэ дүн харуулжа, түлхин үргэхэдөө, 187,5 килограмма абажа, дэлхэйин рекорд тогтооһон. Олимпийн наадануудай чемпионой нэрэ зэргэдэ гурбадаха хүрбэ Энэ бэлигтэй бэрхэ спортсмен Болгарида түрэхэн, эндэ эхэ спорт орьёл үндэртэ хүрэхэн намтартай. Уласхоорондын олимпийскэ комитедэй президент Хуан Антонио Самаранч оорөө тэрэнь алтан медаль болон дурасхаалай бэлэг барюулан байха юм. Гэбэшье штангист Леонидис түлхин үргэлгөөр дэлхэйин рекорд тогтооһон мүнгэн медалаар шагнагдаа. Хитад атлет гурбадахи һуурида гарга.

Дзюдо барилдаагаар, уһан дээрэ бүмбэгэ наадалгаар фехтованияар мурьсөөнүүдтэ Урда Корейин, Италиин атлетүүд шалгарһан байна. Уһан дээрэ бүмбэгэ наадалгаар Россин суглуулагдамал команда түрүүшын хоёр нааданда урагшагуй аад, гурбадахи уулзалгадаа Германиин спортсменүүдые тоотойгоор илаба.

Эхэвэрнүүдэй дунда волейболоор мурьсөөндэ Россин команда Канадын түлөөлэгшэдые 3:0 тоотойгоор илаа.

Боксоор мурьсөөн үргэлжлөөр. Эндэ манай бройн тудалга Рамизи Палиани (Москва) 57 килограммай шэгнүүртэ мурьсэхэ Урда Корейин боксер Шиниие диилэжэ, урагинаа дайсин мурьсөөнэй дүрбэдэхи үдэр Александр Лебзяк (Москва) дүрбэдэхи шөгнүүртэ тулалдаха байна.

Греко-римскэ барилдаагаар мурьсөөндэ манай хүндэ шэгнүүртэ спортсмен Александр Карелин энэ үдэр Финляндииин бэрхэ бэрхэ залуу атлеттэй барилдахадаа, шоргалдуулан унада түгэсхэлэй мурьсөөндэ американ спортсментэй уулзаха байһан.

Гурбан үдэрэй һүүлээр Россин суглуулагдамал команда 7 алтан, 5 мүнгэн, 3 хүрэл медальда хүртэнхэй.

Б.-М. ЖИГЖИТОВ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А.Л. АНГАРХАЕВ.
РЕДАКЦИОННО-КОЛЛЕГИ: РИПЧИНОВ С.Д. (редакторай орлогшо), ЖИГЖИТОВ Б.-М. (харюусалтата секретарь), ГАРМАЕВ Р.Б. (Буряад Республикын Президентин ба Правительствын аппараты), СУНДАРЦИН Д.Д. (Буряад Республикын Арадай Хурал), ТАГАГУУДЫЕ ДААГШАД: ДАШЕВА Г.Х., ДОНЦОГОН Ц.Ц., ОЧНРОВ С.Д., САМБЯЛОВА Т.В., ПИЦТАЕВ В.Н. (хэблэгэй директор).

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлэ, 23, "Буряад үнэн" гачетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 3772. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гачет АО-до газетэ хэблэгдэ. Директорийн телефон: 2-40-48. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрихэлдэ абтанхай. Заказ № 7811.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приемнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалтата секретариин - 2-50-52, секретариадай - 2-62-62, тагагууд: политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социальнэ-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Буряад үнэн" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.